

DZIAŁ I. PRAWO KARNE

Według orzecznictwa, w instytucji obrony koniecznej nie obowiązuje zasada proporcji dóbr zagrożonego zamachem i naruszonego w wyniku jego odparcia. Nie oznacza to jednak, aby w tym zakresie dopuszczalna była rażąca dysproporcja tych dóbr. Każdy bezprawny, bezpośredni i rzeczywisty zamach na dobro prawem chronione i konieczność podjęcia obrony koniecznej dla odparcia tego zamachu wywołuje u atakowanego pewien rodzaj wzburzenia, zdenerwowania czy też obawy. Trudno więc sobie wyobrazić, by jakikolwiek bezprawny zamach nie wywoływał u atakowanego uczucia strachu czy wzburzenia. O stopniu przekroczenia granic obrony koniecznej decyduje w szczególności dysproporcja wartości dobra zaatakowanego zamachem i wartości dobra napastnika zaatakowanego w wyniku odpierania zamachu, jak i dysproporcja w intensywności i sposobie zamachu i obrony. W stanie faktycznym będącym podstawą do takiego orzeczenia ustalono, że pokrzywdzony zaatakował oskarżonego, trzymając w ręku strzykawkę z własną krwią, grożąc jej użyciem, wiedząc, że jest zarażony wirusem HIV. Ten, broniąc się, chwycił leżący w mieszkaniu pokrzywdzonego nóż i na ten widok J.O. odrzucił trzymaną strzykawkę i zaatakował oskarżonego, zadając mu ciosy rękami, a ten bronił się, nie wypuszczając z rąk noża. W tej fazie zdarzenia pokrzywdzony doznał powierzchownych obrażeń ramienia, dłoni oraz rany kłutej pleców. W pewnym momencie, gdy pokrzywdzony chciał sięgnąć po odrzuconą wcześniej przez siebie strzykawkę z krwią, oskarżony zadał mu cios nożem w powłoki brzuszne, co skutkowało nacięciem żyły głównej dolnej i zgonem pokrzywdzonego w wyniku ostrej niewydolności krążeniowej spowodowanej utratą znacznej ilości krwi. Sąd Okręgowy, dokonując oceny sposobu obrony oskarżonego Pawła T., uznał, iż stopień nasilenia zamachu i obrony oraz okoliczności, w jakich podjął obronę oskarżony, uzasadnia przyjęcie, że sposób tej obrony był niewspółmierny do grożącego mu ze strony Jacka O. niebezpieczeństwa. Zwrócić bowiem należy uwagę, iż niewspółmierność sposobu obrony Pawła T. nie polegała na samym użyciu niebezpiecznego narzędzia, jakim jest nóż, ale na sposobie jego użycia poprzez zadanie ciosu w powłoki brzuszne napastnika. Działanie takie należy ocenić, biorąc pod uwagę wcześniejszy przebieg zdarzenia. Przecież zaatakowany przez Jacka O. Paweł T. sięgnął po nóż i skutecznie bronił się nim przed napastnikiem, nie zadając mu uderzeń w te części organizmu, gdzie

znajdują się ważne dla życia organy. Obrona ta była skuteczna, doprowadziła przecież do odrzucenia przez napastnika strzykawki z krwią i pozwoliła na uniknięcie obrażeń przez Pawła T., z czego oskarżony zdawał sobie przecież sprawę. W tej sytuacji zadanie uderzenia przez oskarżonego nożem w brzuch napastnika, nawet w sytuacji, gdy ten sięgał ponownie po strzykawkę, jest sposobem obrony niewspółmiernym do niebezpieczeństwa zamachu. Dysponując bowiem narzędziem w postaci noża, Paweł T., miał możliwość wyboru sposobu obrony równie skutecznego, a mniej drastycznego, np. zadania ciosu napastnikowi w inną część organizmu, jak ręka, ramię, co nie zagrażałoby życiu napastnika¹.

¹ Wyr. SA w Lublinie z 2.3.2010 r., II AKa 3/10, Legalis.

CZĘŚĆ I. UWAGI OGÓLNE

ROZDZIAŁ 1. SŁOWNICZEK POJĘĆ

Pojęcie	Znaczenie
czyn zabroniony	zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej
społeczna szkodliwość czynu	przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę: ▶ rodzaj i charakter naruszonego lub zagrożonego dobra ▶ rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody ▶ sposób i okoliczności popełnienia czynu ▶ wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków ▶ postać zamiaru ▶ motywację sprawcy ▶ rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia
przestępstwa podobne	przestępstwa należące do tego samego rodzaju . Za przestępstwa podobne uważa się przestępstwa z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia albo przestępstwa popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej
korzyść majątkowa lub osobista	korzyść zarówno dla siebie , jak i dla kogoś innego
mienie znacznej wartości	mienie, którego wartość w chwili popełnienia czynu zabronionego przekracza 200 000 zł
mienie wielkiej wartości	mienie, którego wartość w chwili popełnienia czynu zabronionego przekracza 1 000 000 zł

Pojęcie	Znaczenie
znaczną szkodą	przepisy o „mieniu znacznej wartości” stosuje się do określenia „znaczną szkodą” oraz „wartość lub łączna wartość jest znaczna”
szkoda w wielkich rozmiarach	przepisy o „mieniu wielkiej wartości” stosuje się odpowiednio do określenia „szkoda w wielkich rozmiarach”
rzecz ruchoma lub przedmiot	rzeczą ruchomą lub przedmiotem jest także polski albo obcy pieniądź lub inny środek płatniczy, środek pieniężny zapisany na rachunku oraz dokument uprawniający do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierający obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce
młodociany	sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w I instancji 24 lat
osoba najbliższa	małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu
groźba bezprawna	zarówno groźba, o której mowa w art. 190 KK, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub innego postępowania, w którym może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna, jak również rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej; nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego lub innego postępowania, w którym może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna, jeżeli ma ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem lub zachowaniem zagrożonym administracyjną karą pieniężną
funkcjonariusz publiczny	funkcjonariuszem publicznym jest: ▶ Prezydent RP ▶ poseł, senator, radny ▶ poseł do Parlamentu Europejskiego ▶ sędzia, ławnik, prokurator, funkcjonariusz finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadzornego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, notariusz, komornik, kurator sądowy, syndyk, nadzorca sądowy i zarządca, osoba orzekająca w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy

Pojęcie	Znaczenie
	▶ osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych ▶ osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe ▶ osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej ▶ funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego albo funkcjonariusz Służby Więziennej ▶ osoba pełniąca czynną służbę wojskową, z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie ▶ pracownik międzynarodowego trybunału karnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe
dokument	każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne
faktura	fakturą jest dokument, o którym mowa w art. 2 pkt 31 ustawy z 11.3.2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 688 ze zm.)
statek wodny	za statek wodny uważa się także stałą platformę umieszczoną na szelfie kontynentalnym
stan nietrzeźwości	w rozumieniu KK zachodzi, gdy: ▶ zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5 promila albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość lub ▶ zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza przekracza 0,25 mg albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość
żołnierz	osoba pełniąca czynną służbę wojskową , z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie

Pojęcie	Znaczenie
rozkaz	polecenie określonego działania lub zaniechania wydane służbowo żołnierzowi przez przełożonego lub uprawnionego żołnierza starszego stopniem
osoba pełniąca funkcję publiczną	funkcjonariusz publiczny, członek organu samorządowego, osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, chyba że wykonuje wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę lub wiążącą Rzeczpospolitą Polską umowę międzynarodową
przestępstwo o charakterze terrorystycznym	czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności , której górna granica wynosi co najmniej 5 lat , popełniony w celu: ▶ poważnego zastraszenia wielu osób; ▶ zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności; ▶ wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu
występek o charakterze chuligańskim	występek polegający na umyślnym zamachu na zdrowie, wolność, cześć lub nietykalność cielesną, na bezpieczeństwo powszechne, na działalność instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego, na porządek publiczny albo na umyślnym niszczeniu, uszkodzeniu lub czynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy, jeżeli sprawca działa publicznie i bez powodu albo z oczywistie błędnego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie porządku prawnego
kradzież szczególnie zuchwała	▶ kradzież, której sprawca swoim zachowaniem wykazuje postawę lekceważącą lub wyzywającą wobec posiadacza rzeczy lub innych osób lub używa przemocy innego rodzaju niż przemoc wobec osoby, w celu zawładnięcia tą rzeczą; ▶ kradzież rzeczy ruchomej znajdującej się bezpośrednio na osobie lub w noszonym przez nią ubraniu albo przenoszony lub przemieszczany przez tę osobę w warunkach bezpośredniego kontaktu lub znajdującej się w przedmiotach przenoszonych lub przemieszczanych w takich warunkach

Pojęcie	Znaczenie
handel ludźmi	werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przecho- wywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem: ▶ przemocy lub groźby bezprawnej; ▶ uprowadzenia; ▶ podstęp; ▶ wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolno- ści do należytego pojmowania przedsiębranego działania; ▶ nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności; ▶ udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą; ▶ w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymu- sowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania, poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, sta- nowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione powyżej
niewolnictwo	stan zależności, w którym człowiek jest traktowany jak przed- miot własności
ocena rozmiaru działalności przedsiębiorstwa	przy ocenie rozmiaru działalności przedsiębiorstwa sąd bierze pod uwagę wartość przedsiębiorstwa
adopcja	nabycie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem przez inną osobę niż ta, od której dziecko pochodzi
koszty inne niż odsetki	▶ marże, prowizje lub opłaty związane z przygotowaniem umo- wy, z której wynika udzielenie świadczenia pieniężnego, lub umowy związanej z udzieleniem tego świadczenia lub obsłu- gą tych umów albo inne tego rodzaju koszty, ▶ opłaty związane z odroczeniem terminu zwrotu udzielonego świadczenia pieniężnego, jego nieterminową spłatą albo inne tego rodzaju koszty,

Pojęcie	Znaczenie
	▶ koszty usług dodatkowych, w szczególności koszty ubezpieczeń, koszty związane z ustanowieniem zabezpieczenia zwrotu świadczenia pieniężnego, koszty pozyskiwania informacji związanych z udzielaniem świadczenia pieniężnego, w przypadku gdy ich poniesienie jest niezbędne do zawarcia umów, o których mowa w ► 1, ▶ wynagrodzenie osoby, która reprezentowała osobę udzielającą świadczenia pieniężnego przy zawarciu umów, o których mowa w ► 1, lub za której pośrednictwem udzielający świadczenia zawarł te umowy lub udzielił tego świadczenia, bezpośrednio ponoszone przez osobę, na rzecz której udzielono świadczenia – z wyłączeniem opłat notarialnych oraz danin o charakterze publicznoprawnym, które strony umów, o których mowa w ► 1, są zobowiązane ponieść w związku z zawarciem tych umów

ROZDZIAŁ 2. ZASADY ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ

Zasada *nullum crimen sine lege* oznacza, że **nie ma przestępstwa** bez ustawy. Zasada ta chroni jednostkę przed arbitralnym posługiwaniem się represją karną przez organy państwowe (L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2019, s. 14).

Zasada *lex retro non agit*. Zgodnie z art. 1 § 1 KK odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto **popelnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia**. Oznacza ona dosłownie – prawo nie działa wstecz. Zasada ta stanowi o nieretroaktywności prawa.

Ważne

Lex retro non agit = Prawo nie działa wstecz

Oprócz art. 1 § 1 KK zasada ta wyrażona została w art. 42 Konstytucji RP, który stanowi, że **odpowiedzialności karnej podlega tylko ten, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia**.

Aby sprawca poniósł odpowiedzialność na podstawie KK za czyn, musi on być czynem zabronionym, którego **społeczna szkodliwość jest wyższa niż znikoma**.

Ważne

Czyn, którego społeczna szkodliwość jest znikoma, nie stanowi przestępstwa.

Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli **nie można mu przypisać winy w czasie czynu**.

Ważne

Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi (art. 2 KK).

Zgodnie z zasadą humanitaryzmu kary oraz inne środki przewidziane w KK stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z **poszanowaniem godności człowieka** (art. 3 KK).

Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, **stosuje się ustawę nową**, jednak należy stosować **ustawę obowiązującą poprzednio**, jeżeli jest **względniejsza dla sprawcy** (art. 4 § 1 KK).

Ważne

Jeżeli według nowej ustawy za czyn objęty wyrokiem nie można orzec kary w wysokości kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do wysokości najsurowszej kary możliwej do orzeczenia na podstawie nowej ustawy (art. 4 § 2 KK).

Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zagrożony karą pozbawienia wolności, wymierzoną karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu **zamienia się na grzywnę albo karę ograniczenia wolności**, przyjmując, że **miesiąc pozbawienia wolności równa się 60 stawkom dziennym grzywny albo 2 miesiącom ograniczenia wolności** (art. 4 § 3 KK).

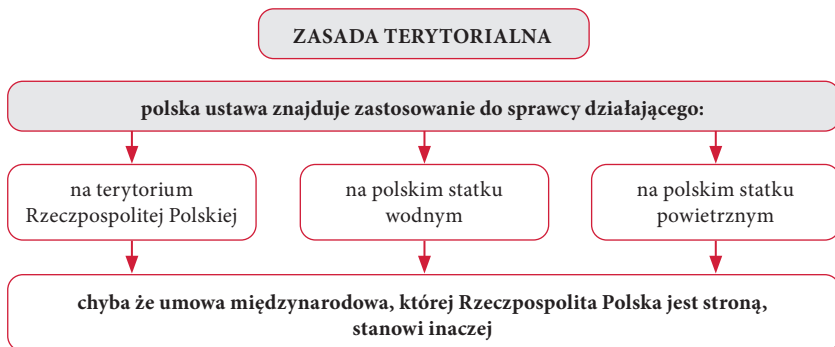
Ważne

Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa (art. 4 § 4 KK).

Istotne znaczenie z punktu widzenia skutków zmiany przepisów prawa karnego zawiera przepis art. 2a KW. Wynika z niego, że:

- ▶ jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo na karę pozbawienia wolności stanowi wykroczenie, orzeczona kara podlegająca wykonaniu ulega zamianie na karę aresztu w wysokości równej górnej granicy ustawowego zagrożenia za taki czyn, a jeżeli ustawa nie przewiduje za ten czyn kary aresztu, na karę ograniczenia wolności, a jeżeli ustawa nie przewiduje za ten czyn kary ograniczenia wolności – na karę grzywny, przyjmując jeden dzień pozbawienia wolności za równoważny grzywnie w kwocie od 10 do 250 złotych i nie przekraczając górnej granicy tego rodzaju kary przewidzianej za ten czyn.

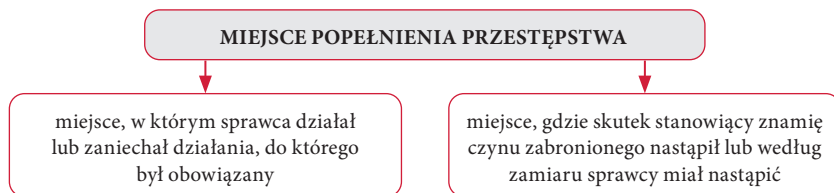
- ▶ jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo na grzywnę lub karę ograniczenia wolności stanowi wykroczenie, orzeczone kary ulegają zamianie tylko wówczas, gdy kara grzywny lub ograniczenia wolności podlegająca wykonaniu przekroczyłaby górną granicę ustawowego zagrożenia przewidzianą za ten czyn. Wówczas orzeczoną karę grzywny lub ograniczenia wolności zamienia się na karę w wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianej za dany czyn. Jeżeli za dany czyn nie jest przewidziana kara ograniczenia wolności, orzeczoną karę ograniczenia wolności zamienia się na karę grzywny, przy czym miesiąc ograniczenia wolności przyjmuje się za równoważny grzywnie od 100 do 2500 złotych nieprzekraczającej górnej granicy ustawowego zagrożenia za ten czyn.
- ▶ jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo stanowi wykroczenie, orzeczone środki karne, środki kompensacyjne, środki związane z poddaniem sprawcy próbie, środki zabezpieczające, o których mowa w art. 93a KK, oraz przepadek podlegają wykonaniu na podstawie przepisów dotychczasowych.
- ▶ jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym na karę pozbawienia wolności za przestępstwo stanowi wykroczenie i kara ta była podstawą orzeczenia kary łącznej, kara łączna traci moc. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym na karę ograniczenia wolności albo grzywny stanowi wykroczenie i kary te były podstawą orzeczenia kary łącznej, kara łączna traci moc tylko w razie wydania postanowienia w wypadku, o którym mowa w § 2. W razie potrzeby sąd wydaje wyrok łączny.
- ▶ powyższych zasad nie stosuje się, jeżeli ich zastosowanie powoduje skutki prawne mniej korzystne dla sprawcy niż stosowanie ustawy obowiązującej poprzednio.

Czyn zabroniony uważa się za popełniony **w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania**, do którego był obowiązany (art. 6 § 1 KK).

Zgodnie z art. 6 § 2 KK czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu:

- ▶ w którym sprawca **działał lub zaniechał działania**, do którego był obowiązany albo
- ▶ gdzie **skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił** lub według zamiaru sprawcy **miał nastąpić**.

Ten sam czyn może stanowić **tylko jedno przestępstwo** (art. 11 § 1 KK).

Jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd **skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów**. W takim wypadku sąd wymierza karę na podstawie przepisu przewidującego **karę najsurowszą**, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu **innych środków** przewidzianych w ustawie na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów (art. 11 § 2–3 KK – tzw. kumulatywny zbieg przepisów).

Dwa lub więcej zachowań, podjętych **w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru**, uważa się za **jeden czyn zabroniony** (czyn ciągły).

Ważne

Jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunkiem uznania wielości zachowań za jeden czyn zabroniony jest tożsamość pokrzywdzonego (art. 12 § 1 KK).

Odpowiada jak za jeden czyn zabroniony wyczerpujący znamiona przestępstwa ten, kto w krótkich odstępach czasu, przy wykorzystaniu tej samej albo takiej samej sposobności lub w podobny sposób popełnia dwa lub więcej umyślnych wykroczeń przeciwko mieniu, jeżeli łączna wartość mienia uzasadnia odpowiedzialność za przestępstwo (art. 12 § 2 KK).

Ważne

Wymiar kary za czyn ciągły określa art. 57b KK stanowiący, że skazując za przestępstwo z zastosowaniem art. 12 § 1, sąd wymierza karę przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a w wypadku grzywny lub kary ograniczenia wolności nie niższą od podwójnej dolnej granicy ustawowego zagrożenia – do podwójnej wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia.